

ТАНКОВА БИТВА ПІД ДУБНО

Тих, хто замислювався над історичним минулим нашої країни, не можуть не турбувати найтрагічніші його епізоди. Багато з них пов'язано з радянсько-німецькою війною.

23–30 червня в 1941 в трикутнику Луцьк–Рівне–Броди, зійшлися в смертельному двобої найпотужніші армії світу.

З обох сторін в битві брали участь близько 3700 танків. Це було найбільше танкове побоїще Другої Світової війни, як не сумно це визнавати, закінчилося поразкою Червоної армії.

В ньому брали участь шість механізованих корпусів Київського особливого військового округу, а саме: північне угруповання (9, 19 та 22 механізовані корпуси з 31 стрілецьким корпусом), що базувалося в районі Луцька; південне угруповання (4, 8 та 15 механізовані корпуси з 37 стрілецьким корпусом), що базувалося в районі Бродів і які в своєму складі нараховували 3128 танків всіх типів, від легких БТ і Т-26 до новітніх гігантів КВ-2 і Т-34, яких налічувалося понад 800 одиниць. З боку супротивника в протистоянні брало участь 799 німецьких танків і САУ 1-ї танкової групи генерал-полковника Евальда фон Клейста, з яких тільки 450 належали до класу Pz.III і Pz.IV. Якби дві ці танкові армади зійшлися в прямому протистоянні, то результат битви було б легко передбачити. Але реальі, на превеликий жаль, зовсім інші.

Координувати дії Південно-Західного фронту прибув особисто начальник генерального штабу генерал армії Георгій Жуков.

В Червоній Армії було зроблено ставку на створення великих танкових з'єднань, але оскільки ці з'єднання на початок війни не були доукомплектовані іншими родами військ, зокрема авіацією, то і перевага в кількості танків Червоної Армії зводилася нанівець.

Власне, битва розпочалася з наступу 1 німецької танкової групи, яка використала розрив, завширшки до 50 км, що утворився на кінець 24 червня між 5 і 6 радянськими арміями. Клейст планував у взаємодії зі своїми 6-ю і 17-ю арміями відрізати війська центру та лівого крила Південно-Західного фронту. Оцінивши обстановку і розкривши цей намір, Військова рада фронту прийняла рішення всіма механізованими корпусами завдати ворогові контрудару. Проте раптового удару не вийшло. Гітлерівці, використовуючи в обороні протитанкову артилерію, намагалися вивести свої танки на фланг і в тил наступаючих радянських військ.

Незважаючи на невдачу в проведених контрударах, керівництво Південно-Західного фронту продовжувало контратакувати. Проте ця операція теж зазнала невдачі. Лише дивізії 19 механізованого корпусу генерал-майора М.Фекленка досягли певного успіху: 43 танкова, маючи в передових порядках танки Т-34 та КВ, за чотири години боїв відкинула добре пошматовану 11 танкову дивізію німців на 30 км та вийшла до Дубно, а 40-ва розбила колону ворога біля Млинова.

Варто також відзначити дії 8 механізованого корпусу, під командуванням генерала Рябишева (932 танки, більше, ніж в усіх німецьких військах групи армій «Південь»). Саме восьмий мехкорпус зумів поставити під загрозу весь план «Барбаросса», здійснивши контрудар у напрямі Дубно. Цей удар був суцільною імпровізацією, на підготовку якої командуванню корпусу дали тільки 20 хв. Оперативна група, під командуванням Михайла Попеля, в складі 34 танкової дивізії полковника Васильєва, ще одного танкового та корпусного мотоциклетного полків, почавши наступ о 14 год. 27 червня, спершу відрізала висунуті вперед підрозділи 16 танкової дивізії німців від її основних сил, потім вийшли в тил 11 танкової дивізії.

Пізніше генерал Михайло Попель згадував: «Для гітлерівців наш удар — цілковита несподіванка. Вони й гадки не мали, що ми наважимося полізти на комунікацію, де і вдень і вночі хурчуть німецькі колони. У самих трусах (загоряли на сонці) метнулись німецькі солдати в окопи, до гармат і танків. З ворожим заслоном Волков покінчив так швидко, що основним силам майже не довелося пригальмовувати. З оточеним угрупованням супротивника покінчили ще до ночі. Входили в Дубно, коли вже зовсім заночило».

Того ж 27 червня до Дубно вийшли частини 19 мехкорпусу і 36 стрілецького корпусу. Але вони нічого не знали про удар групи Попеля, про те, що ще одне зусилля – і перша танкова група Вермахту буде оточена, а весь план «Барбаросса» зазнає краху. Та ривка не відбулося. Бо вище командування, по-перше, не вважало за потрібне інформувати підлеглих про свої плани і про оперативну ситуацію, по-друге, зв'язок у Червоній Армії здійснювався тоді за взірцями громадянської війни. Капітан чи майор з пакетом на панцерному автомобілі — і все. Сталін боявся, що радіо чи телефон підслухає ворог. Крім того, командир особисто розписувався в одержанні пакету зі штабу, отже, його можна було послати під трибунал у разі невиконання наказу.

Отже, наприкінці червня 1941 року, після оточення під Дубно 1 танкової групи Вермахту, міг бути зірваним весь план «Барбаросса». Але все сталося інакше. Три дні група генерала Попеля тримала оборону в Дубно. Три дні генерал Гальдер, начальник німецького генштабу, писав у своєму щоденнику про загрозу на південному фланзі. Три дні залишався шанс на перемогу, який не був використаний. Через суперечливість наказів командування фронту відбувається дезорганізація дій корпусу, внаслідок чого він потрапляє в оточення, з якого був вимушений прориватися.

Зрештою, Попель, що відчайдушно бився під Дубно, змушений був кинути свої танки (60 штук), що залишилися без пального, і в піших порядках виходити з оточення. Через три тижні він вивів з оточення в районі Білоторовичів 1778 людей – все що залишилося від шести полків.

Безглузді контрудари буквально поїдали танкові сили Червоної армії. Чого наприклад досягнув 8 корпус Рябишева, що з боями прорвався через болотисту місцевість до Берестечка, нікого там не знайшов і вимушений був через розпорошення сил втратити групу Попеля в оточенні біля Дубно, сам потрапити в оточення, а потім з боєм прориватися на вихідні позиції? Зрозуміло, що являв собою цей корпус в результаті таких боїв. Але найсумнішим є те, що в ході контрударів більшість танків було втрачено не в бою. Сотні танків було підірвано при відступі. Адже шалено атакуючи, командири не потурбувалися про своєчасний підвіз пального, хоча в умовах хаотичної конфігурації наступаючих частин та великого різноманіття машин, що входили до їх складу це було майже неможливо. Тільки 22 мехкорпус за п'ять днів боїв з 26 червня втратив 119 танків (58 з них підірвано).

А поля під Дубно того спекотного літа 1941 року перетворилися на танковий цвинтар. Людські втрати були ще жахливішими. Ще до початку радянсько-німецької війни з'явився таємний наказ тодішнього наркома оборони Ворошилова, який забороняв екіпажам підбитих ворогом у бою танків покидати свої бронемашини. Вони повинні були або покінчити життя самогубством, або живцем згоріти у своїх залізних трунах. Тому, як повідомляють ще живі свідки тих подій, коли німці підбивали танк і хтось із екіпажу намагався з нього вистрибнути, то його свої ж відразу розстрілювали. За підрахунками Володимира Лиса, у тій танковій битві свої ж знищили майже тисячу екіпажів, а якщо помножити на коефіцієнт три чи чотири (стільки людей нараховували екіпажі), то вийде цифра у майже чотири тисячі вбитих лише своїми.

Лише 29 червня Москва переконалася в безперспективності подальших контрударів, тому 29 червня було санкціоновано відхід мехкорпусів, а 30 червня виданий наказ про загальний відступ військ Південно-Західного фронту і відхід на лінію старих укріплених районів. Штаб фронту покинув Тернопіль і перемістився до Проскурова. Член військової ради Південно-Західного фронту комісар Микола Вашугін, що активно організував контратаки, 28 червня застрелився.

Бездумна розтрата значних сил у необґрунтованих контрударах, призвела не тільки до провалу плану відсічі гітлерівцям біля кордону та програшу приграничної битви. Вона стала основною причиною поразки військ Південно-Західного фронту, а як наслідок, і Південного фронту на Правобережжі загалом. Результати були шокуючими: неперервний фронт вдалося побудувати лишень по Дніпру. Оборону Києва та Дніпра зайняли або вкрай знекровлені частини, що остаточно втратили танкову техніку під час затяжних оборонних боїв та відступів, або частини другого ешелону, що поступалися боєготовністю та оснащеністю кадровим частинам Червоної армії.